

УДК: 376.1-056.37

Олена Чеботарьова,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку

olena.chebotareva@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

Світлана Кривошея

заступник директора з навчально-методичної роботи дошкільного відділення
комунального закладу освіти «Спеціальна школа «ШАНС» ДОР»,

вчитель вищої категорії, вчитель-методист,

заслужений працівник освіти України

svkrivosheya@gmail.com

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

м. Київ, Україна

вул. Берлинського 9, м. Київ,

04060, Україна

Olena Chebotaryova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,

Head of the Department of Education of Children with Intellectual Disabilities

olena.chebotareva@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

Svitlana Krivosheya

Deputy Director for Educational and Methodological Work of the Preschool Department
municipal educational institution «Special School» CHANCE «DOR»,

Teacher of the highest category, Teacher-methodologist,

Honored Worker of Education of Ukraine

Institute of Special Pedagogy and Psychology named Mykola Yarmachenko

of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Kyiv Ukraine, 9 Berlinsky st., Kyiv, 04060, Ukraine

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ЯК ОСНОВИ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

**FORMATION OF SOCIAL AND LIFE COMPETENCES
IN CHILDREN WITH INTELLECTUAL DEVELOPMENTAL DISORDERS
AS THE BASIS OF HARMONIOUS DEVELOPMENT OF PERSONALITY**

Анотація. У статті розкривається актуальність проблеми формування соціальних та життєвих компетентностей у дітей дошкільного віку з різним ступенем порушення інтелектуального розвитку. Представлено аналіз літературних джерел, нормативних документів та сучасних вітчизняних досліджень щодо проблем підвищення якості дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами та перспектив їх вирішення. Окреслено новітні тенденції у сфері вітчизняної дошкільної освіти дітей з особливими потребами на сучасному етапі, що передбачають запровадження Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку, Базового компоненту дошкільної освіти; пріоритетність раннього виявлення проблем розвитку та ранньої комплексної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Охарактеризовано проблеми організації, навчально-методичного забезпечення навчання та виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, необхідність створення системи психолого-педагогічного супроводу дітей та їхніх родин; наявність певних психофізичних обмежень у дітей зі складними порушеннями розвитку.

Репрезентовано сучасні практики навчання та виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку у дошкільному відділенні комунального закладу освіти «Спеціальна школа «ШАНС» Дніпропетровської обласної ради», який є науково-експериментальним майданчиком Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Висвітлено питання організації, забезпечення комплексного корекційно-розвивального та реабілітаційного впливу на розвиток дітей з метою соціальної адаптації та формування життєво необхідних навичок. Акцентується увага на важливості злагодженої роботи усіх ланок управління закладом, що передбачає залучення педагогів, батьків, громадськості, створення умов для постійного удосконалення освітнього процесу. Передумовами стратегії розвитку закладу є дієва система методичної, корекційно-розвивальної роботи, реабілітаційні заходи, психолого-соціальний супровід, національно-патріотичне виховання, організація роботи з батьками. Представлено перспективи подальшого дослідження з окресленої проблематики.

Ключові слова: діти з порушеннями інтелектуального розвитку; дошкільна освіта; життєва компетентність; соціальні навички; гармонійний розвиток.

Abstract. The article reveals the urgency of the problem of formation of social and life competencies in preschool children with varying degrees of intellectual impairment. An analysis of literature sources, normative documents and modern domestic research on the problems of improving the quality of preschool education of children with special educational needs and prospects for their solution is presented. The latest trends in the field of domestic preschool education of children with special needs at the present stage are outlined. It envisage the introduction of the Concept of education of children of early and preschool age, the Basic preschool component;

priority of early detection of developmental problems and early comprehensive care for children with mental and physical disabilities.

The problems of organization, educational and methodical support of education and upbringing of children with intellectual disabilities, the need to create a system of psychological and pedagogical support of children and their families, the presence of certain psychophysical limitations in children with complex developmental disorders are described.

Modern practices of teaching and educating children with intellectual disabilities in the preschool department of the municipal educational institution «Special School «CHANCE» Dnipropetrovsk Regional Council», which is a scientific and experimental site of the Institute of Special Pedagogy and Psychology named after Mykola Yarmachenko NAPS of Ukraine.

The issues of organization, provision of complex correctional-developmental and rehabilitation influence on children's development for the purpose of social adaptation and formation of vital skills are covered. Emphasis is placed on the importance of coordinated work of all levels of management of the institution, which involves the involvement of teachers, parents, the public, creating conditions for continuous improvement of the educational process.

Prerequisites for the development strategy of the institution are an effective system of methodological, correctional and developmental work, rehabilitation measures, psychological and social support, national and patriotic education, organization of work with parents. Prospects for further research on the outlined issues are presented.

***Key words:** students with intellectual disabilities; preschool education; life competence; social skills; harmonious development.*

Актуальність дослідження. Дошкільна освіта – це обов’язкова первинна складова системи безперервної освіти в Україні, що забезпечує процес виховання, навчання та формування особистості від народження та протягом життя.

Питання забезпечення безперервного освітнього процесу є особливо актуальним внаслідок значних змін, які відбуваються в освітній системі відповідно глобальних цивілізаційних процесів, на основі яких вибудовуються суспільні відносини на основі демократичних цінностей. Ухвалення оновленого стандарту дошкільної освіти, яким є Базовий компонент дошкільної освіти, утвердило стратегічну мету освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП) – гармонійний розвиток особистості, забезпечення соціальної та життєвої компетентностей, дошкільної зрілості, що стає можливим лише в умовах максимальної реалізації психофізичних можливостей дітей (своєрідного темпу навчання, способів, шляхів розвитку особистості у сприятливих для цього умовах). В основу стандарту покладено ідеї гуманістичної педагогіки, особистісного розвитку, патріотичного та громадянського виховання та відповідальності держави, педагогів та родин щодо піклування, догляду та

забезпечення стартових умов для оптимального розвитку дітей (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021: 38).

Отже, основними освітніми тенденціями у сфері дошкільної освіти дітей з ООП на сучасному етапі є:

- оновлення законодавчої і нормативно-правової бази (Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку, 2020: 44), Базовий дошкільний компонент);
- упровадження міжнародних стандартів допомоги дітям з ООП;
- раннє виявлення проблем розвитку та рання комплексна допомога (раннє втручання);
- сімейно-центрована система допомоги дітям раннього віку з ППР;
- застосування новітніх технологій навчання та супроводу.

Найпершим суспільним середовищем для дитини стає дошкільний навчальний заклад, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самого себе, формування механізмів соціальної адаптації та навичок соціальної поведінки (Бех, 2018: 5). Саме тому дошкільна освіта, як перша ланка, має реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема гармонійного розвитку особистості в дошкільній освіті є однією з ключових у дослідженнях сучасних зарубіжних (А. Маслоу, К. Роджерс, П. Торренс, Е. Фромм та ін.) та вітчизняних (І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Максименко, В. Моляко, Т. Піроженко О. Проскура, О. Рейпольська С. Сисоєва та ін.) педагогів та психологів. Автори розглядають розвиток дитини у різних видах діяльності дошкільників і вказують на їх визначальне місце у формуванні основних цінностей формування особистості. Загальні положення про значення пізнавального розвитку у дітей в сучасному освітньому процесі розглядаються у

роботах українських дослідників: І. Бех, А. Богуш, С. Ладивір, М. Марусинець, Л. Мар'яненко та ін., окремі аспекти індивідуалізації та диференціації освітнього процесу представлено у наукових працях С. Максименка, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Ладивір, Т. Піроженко та ін. Різні аспекти проблеми формування творчої самостійності у дітей дошкільного віку, ефективні форми і методи пізнавальної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти висвітлено у дослідженнях Л. Артемової, А. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, М. Машовець, К. Волинець та ін.

У спеціальній літературі проблемі навчання, виховання та розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку раннього та дошкільного віку присвячено сучасні дисертаційні дослідження Н. Баташевої, І. Гладченко, Т. Костенко, С. Литовченко, А. Обухівської, І. Омельченко, І. Сухіної, С. Трикоз, Л. Ханзерук, Д. Шульженко та ін. Автори акцентують увагу на вагомості забезпечення ранньої психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП, корекційно-розвивального супроводу, наголошують на важливості дотримання спеціальних умов розвитку та навчання, окреслюють шляхи підвищення компетентності фахівців, які працюють з дітьми раннього та дошкільного віку в умовах спеціального та інклюзивного середовища.

Забезпеченню реалізації права особистості на якісну дошкільну освіту сприяли розроблені МОН України нормативні документи: Закон України «Про дошкільну освіту», «Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (2019), «Концепція розвитку дошкільної освіти в Україні» (2020), Базовий компонент дошкільної освіти України (2021) та ін. У нормативних документах наголошено, що основними інститутами виховання, навчання та розвитку дитини раннього та дошкільного віку є сім'я та заклади дошкільної освіти різних типів та форм власності.

Метою статті є висвітлення практичного досвіду формування соціальних та життєвих компетентностей у дітей дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальному закладі дошкільної освіти на основі

забезпечення комплексного психолого-педагогічного впливу та реалізації оптимальних умов гармонійного розвитку дітей.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розкриття тематики були використані методи систематизації та узагальнення дослідженого матеріалу.

Результати дослідження. Розвиток дошкільної освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку залишається одним з важливих напрямів державної політики в галузі освіти дітей з особливими потребами та значною мірою залежить від ефективності управлінської діяльності. В сучасних умовах досягти значних результатів можливо шляхом модернізації закладу дошкільної освіти через впровадження новітніх технологій, які спрямовані на формування особистості. Тож творчі колективи закладів дошкільної освіти (ЗДО) постійно перебувають в пошуку нових, дієвих моделей управління, які дають можливість оперативно отримувати відомості про стан роботи, аналізувати їх, прогнозувати перспективи, реалізувати завдання, проекти та досягти високих результатів.

На сьогодні, у дошкільному відділенні комунального закладу освіти «Спеціальна школа «ШАНС» Дніпропетровської обласної ради», який є науково-експериментальним майданчиком Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, працює 8 груп (6 груп для дітей з цілодобовим перебуванням та 2 групи для дітей з короткотривалим перебуванням), в яких навчаються 85 дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. В закладі навчаються діти віком від 3-х до 9-ти років з інтелектуальними порушеннями різного ступеня та аутистичним спектром порушень.

Для належної та ефективної роботи поставлено пріоритетну мету, розроблені основні напрямки корекційно-розвивальної роботи та заплановані відповідні заходи.

Пріоритетна мета роботи передбачає:

- створення умов для отримання кожним вихованцем з порушеннями інтелектуального розвитку того рівня освіти, який відповідає його здібностям та індивідуальним особливостям;

- розвиток інтелектуальної, психоемоційної, фізичної сфер дитини, формування її ціннісних орієнтирів, прищеплення навичок соціальної компетентності через включення кожної дитини до соціально-побутового навчання;

- підготовка дітей з порушеннями інтелектуального розвитку та дітей з розладами аутистичного спектра до інклюзивної освіти.

Основні напрями роботи у закладі спрямовані на:

- створення належних умов для отримання дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку дошкільної освіти, забезпечення дієвості особистісно-орієнтованої та компетентісно-спрямованої освітньої системи, інтегративності освітнього процесу та реалізація принципів демократизації, гуманізації та індивідуалізації;

- впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення освітнього процесу, доступність, ефективність дошкільної освіти, підготовку дітей до життєдіяльності в сучасному суспільстві;

Першочерговими завданнями є :

- забезпечення якісної спеціальної дошкільної освіти;
- запровадження інноваційних освітніх технологій;
- просвітницька, педагогічна освіта батьків;
- створення позитивного іміджу закладу;
- консультативна допомога та надання корекційних послуг дітям територіальної громади.

У сучасних умовах для вирішення завдань гармонійного розвитку особистості вихованців постійно покращується матеріально-технічне оснащення закладу. Для забезпечення освітнього процесу в дошкільному відділенні є достатня кількість навчально-наочних посібників, науково-методичної літератури, розширені можливості доступу до сучасних інформаційно-

комунікаційним технологій до мережі Інтернет, технічних засобів навчання (мультимедійне обладнання, комп'ютери, принтери та ламінатори).

У дошкільному відділенні закладу функціонують усі ланки управління. Залучення педагогів, батьків, громадськості створює умови для постійного удосконалення освітнього процесу. Передумовами стратегії розвитку закладу є дієва система методичної, корекційно-розвивальної роботи, реабілітаційні заходи, психолого-соціальний супровід, національно-патріотичне виховання, організація роботи з батьками (Кривошея, 2018: 310).

Методична робота є організуючим центром освітнього процесу. Особлива увага приділяється корекційно-розвивальній роботі, формуванню духовності дитини, розвитку її творчого потенціалу, реабілітаційним заходам, національно-патріотичному вихованню, наданню психологічної допомоги та соціальному супроводу дітей та їхніх родин. Організація освітнього процесу має науково-методичний і пошуковий характер. Враховуючи потребу корекційної спрямованості навчання та виховання, у реабілітації дітей та відновленні їх комунікативної функції, а також подальшої адаптації в сучасному житті, колектив приділяє особливу увагу фізичному та психічному здоров'ю вихованців. Для цього створено належні умови та привабливе для всіх учасників освітнього процесу предметно-розвивальне середовище.

Метою реабілітаційної роботи дошкільного відділення закладу є надання реабілітаційних послуг згідно з індивідуальною програмою реабілітації дитини шляхом індивідуальної корекційно-відновлювальної роботи у поєднанні з комплексом медичних, фізичних, психолого-педагогічних, реабілітаційних заходів. Створено умови для фізичного розвитку, нормалізації всіх функцій організму (метод компенсацій), проводяться заняття з психологічного розвантаження дітей у сенсорній кімнаті, які допомагають у стимулюванні сенсорної чутливості та рухової активності, розвитку загальної та дрібної моторики, зорово-моторної координації.

Вирішальну роль у підвищенні рівня національної свідомості підростаючого покоління має національно-патріотичне виховання. У

дошкільному відділенні постійно проводяться заняття, заходи, спрямовані на формування ціннісного ставлення особистості до свого народу, рідного краю, Батьківщини, держави, національної свідомості та гідності. В. Сухомлинський казав: «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини та облагородити його». Педагоги допомагають дітям знайти, відчутти красу української поезії, музики, живопису, а через мистецтво глибше усвідомити все, що її оточує: природу, предмети, працю людини і її духовні надбання.

У закладі створено необхідні умови щодо охорони життя та здоров'я дітей. Медичною службою було розроблено систему оздоровчих заходів із метою зниження рівня захворюваності та моніторингу стану здоров'я і реабілітації дітей, з метою повноцінного фізичного розвитку дітей здійснюється фізкультурно-оздоровча робота та організація рухової активності у повсякденному житті (рухливі ігри, спортивні свята, розваги, лікувальна фізкультура).

Психолого-соціальний супровід у дошкільному відділенні – це не просто сукупність різноманітних методів корекційно-розвивальної роботи з дітьми, а комплексна технологія, особлива культура підтримки і допомоги дитині у вирішенні завдань її всебічного розвитку та соціальної адаптації.

Життєвою дорогою дитину ведуть та супроводжують сім'я і педагоги. Саме тому перед колективом постійно постають питання модернізації підходів у роботі з родинами та розвитку партнерських відносин між закладом та родинами дітей. У роботі з батьками використовуються традиційні форми взаємодії (бесіди, консультації) та нетрадиційні (тренінги, лекції, практикуми, дні довіри). Показником результативності і успішної співпраці батьків та педагогів є доброзичлива атмосфера та належний рівень загальної педагогічної культури.

Для гармонійного розвитку дитина повинна знаходитись у стані емоційного комфорту, який можна створити шляхом співпраці педагогів, батьків, створенням безпечного навколишнього середовища та спілкування з однолітками. Від рівня такої комунікації буде залежати навчальний поступ

дитини, індивідуальна освітня траєкторія, адаптація до освітнього простору (Чеботарьова, 2018: 78).

Перед педагогами лежить нелегке завдання – навчання, виховання і соціальна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами для подальшого життя в сучасному суспільстві. Виховати дитину повноцінним членом суспільства є основною метою фахівців закладу.

Сучасна освіта все більше орієнтована на формування ключових особистісних компетентностей дитини. Особливістю компетентнісного підходу є те, що діяльність носить характер співробітництва, в якому беруть участь діти, педагоги, медичні працівники та батьки. Специфіка такого підходу полягає в тому, що дорослим необхідно активізувати дитину, допомагати виявляти проблему або навіть провокувати її виникнення, викликати до неї інтерес і включати дитину в спільну діяльність.

У закладі забезпечується відповідне середовище розвитку дитини, створено систему роботи з формування життєвої компетентності дітей, яка реалізується на основі пізнавального, фізичного, мовленнєвого та соціально-особистісного розвитку дошкільників.

Компетентність дитини – це характеристика розвитку особистості, основними показниками якої є оптимальний для віку ступінь сформованості провідної діяльності, усіх форм активності та базових якостей.

Прояв показників розвитку життєвої компетентності дошкільника відбувається у провідних видах діяльності – ігровій, комунікативній, предметно-практичній, у різноманітних формах активності – фізичній, соціально-моральній, емоційно-ціннісній, пізнавальній, мовленнєвій, художньо-естетичній, творчій та у розвитку базових якостей особистості – самостійності, працелюбності, відповідальності, тощо.

Наведемо приклади з науково-практичного досвіду роботи та зацентруємо увагу на деяких важливих моментах розвитку життєвої компетентності в умовах дошкільного відділення закладу.

Першочерговим завданням закладу є створення умов для розвитку ігрової діяльності, тому що ігрова діяльність дітей з порушенням інтелектуального розвитку лежить в основі розвитку психічних процесів і формування особистості дитини. Саме в дошкільному віці дитина засвоює знання через гру. «Вчити – граючи», – такого принципу дотримуються педагоги дошкільного відділення. Гра містить в собі великі потенційні можливості активізації процесу навчання. Вона приносить дітям не тільки задоволення і радість, а й сприяє закріпленню соціальних навичок, які вони опановують. Діти в грі відчують себе самостійними.

Виходячи з досвіду практичної роботи доведено, що застосування усіх методів в сукупності призводить до найефективнішого результату.

Традиційні технології не можуть в повній мірі забезпечити ефективність корекційно-розвиваючої роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. У той час як нетрадиційні технології викликають позитивний емоційний відгук у дітей, підтримують пізнавальний інтерес до діяльності, попереджують втому, сприяють активнішому включенню в діяльність.

За допомогою участі в цікавій творчій діяльності дитина з порушеннями інтелектуального розвитку може знайти вихід з різних складних ситуацій, побачити шляхи вирішення виниклих конфліктів, засвоїти моральні норми і цінності, розрізнити добро і зло. Їй часто значно легше висловити свої почуття в музиці, малюванні, а не словами. У подібній творчій діяльності проявляється активна взаємодія, виникає партнерство, розвиваються фантазія і самостійність. З нетрадиційних методів широко використовуються казкотерапія, піскотерапія, крупотерапія, масаж кистей рук з використанням природних матеріалів (шишки, горіхи, жолуді), різні нетрадиційні техніки малювання (пальцями, долонями, за допомогою відбитків, штампів, воску та інші), паперопластика (аплікація та орігамі).

Однією з привабливих і результативних форм спільної діяльності дітей дошкільного віку та дорослих є проектна діяльність. У доповненні до традиційних методів впливу, у дошкільному відділенні активно

використовується цей метод, який відкриває широкі можливості як перед дитиною, так і перед педагогом. У спільній діяльності з дорослим дитина здатна до виконання тих дій, які самотійно вона виконати не може. Педагоги створюють зону найближчого розвитку дитини, яка стає індивідуальним надбанням на наступному етапі навчання. Організація проектної діяльності дітей дозволяє здійснювати педагогу інтеграцію практично всіх освітніх напрямів, оскільки передбачає взаємодію дітей один з одним і педагогом, відбувається їхня активна співпраця і творчість, пізнання і праця.

Впроваджуються різноманітні елементи STEAM-освіти, що допомагає зацікавити дітей, викликати в них бажання пізнавати світ та робити відкриття, формувати стійкий інтерес до ігрової та освітньої діяльності. Одним із ефективних засобів даного впровадження є дитяча дослідницька діяльність, яка передбачає інтегровану творчу діяльність дітей, спрямовану на отримання самостійних результатів дослідів під керівництвом педагога, вчить спостерігати та розуміти як жива та нежива природа, що нас оточує, дає невичерпний матеріал для розв'язання різноманітних задач.

Широка інтерпретація педагогічного змісту супроводу пов'язується зі створенням сприятливих умов безпечного середовища, необхідних для розвитку та саморозвитку дитини, розкриттям, реалізацією внутрішнього потенціалу, формування здатності до самостійності, дій і вибору.

Важливим фактором для успішного формування соціальної та життєвої компетентностей дітей з особливими освітніми потребами є комунікативно-мовленнєвий розвиток. Формування мовлення є важливою складовою розвитку, соціалізації та самореалізації. За допомогою мови діти спілкуються, взаємодіють та обмінюються інформацією. Тому робота логопеда дошкільного відділення спрямовується на формування у дітей навичок комунікації, розвитку усіх складових мовлення, враховуючи рівень мовленнєвого розвитку кожної дитини. Зокрема логопедична робота базується на таких принципах:

- особистісно-спрямованого навчання;
- емоційної підтримки;

- взаємодії з батьками, вихователями, дефектологом;
- ігрового контексту заняття.

У роботі логопеди використовують дидактичні та комп'ютерні ігри та вправи. Окрім цього, виділяють специфічні особливості логопедичної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами:

1. Постійний пошук індивідуальних підходів до дитини.
2. Використання інтегрованого змісту логопедичних занять.
3. Формування у дітей наслідувальної діяльності, починаючи з активізації довільної уваги дитини.
4. Організація корекційно-розвивального контенту занять – важливо все, що оточує дитину, та те, що спроможне привернути її увагу.
5. Урахування внутрішнього стану дитини – необхідно стежити, щоб вона не стомлювалась, переключаючи її увагу на цікаві речі.
6. Моделювання ситуації успіху. На заняттях потрібно створювати умови, щоб у дитини виникла потреба говорити.
7. Індивідуальний (відповідно мовленнєвих потреб та можливостей) темп формування нових навичок.
8. Постійна затребуваність здобутих навичок на заняттях та в домашніх умовах.

Становлення мовлення у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку відбувається своєрідно та з великою затримкою. Вони пізніше та менш активно вступають в емоційний контакт з матір'ю. У таких дітей слабо виражене бажання до наслідування мови дорослого. Недорозвиток мовлення спостерігається на різних етапах мовленнєвого розвитку дітей. Порушення виявляються в утрудненнях вимови, обмеженому словниковому запасі слів, перевазі пасивного словника над активним. Такі діти розуміють більшу кількість слів, аніж використовують у повсякденному житті. Поступового протягом дошкільного віку словниковий запас збагачується. Цьому сприяє спеціальне навчання у дошкільному закладі освіти, розширення життєвого досвіду, спілкування з дорослими та однолітками, використання традиційних та нетрадиційних

методик та технологій навчання дітей та ін. Корекційно-розвивальна робота спрямовується на формування у дошкільників навичок спілкування, взаємодії з іншими людьми, вміння вступати в бесіду та підтримувати та ін.

Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є складним процесом, який вимагає від педагогів терпіння, душевної доброти, спостережливості і повного кола знань про особливості і можливості кожної дитини. Щоб корекційна спрямованість навчання дала позитивні результати, педагог повинен вміти оцінити її ефективність та виступати з позиції вихователя, вчителя, психолога і партнера одночасно. Необхідно спрямовувати свою роботу на всебічний розвиток дитини з порушеннями інтелектуального розвитку, відповідно до її нахилів, можливостей, здібностей, психічних та фізичних особливостей та набуття нею соціального досвіду. Саме такі завдання реалізовує команда високопрофесійних педагогів дошкільного відділення спеціальної школи. Завдяки її наполегливій, творчій праці досягаються позитивні результати, про що свідчить моніторинг кількості випускників закладу, які поступили на подальше навчання до 1-го класу закладів загальної середньої освіти – 29%, загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання – 19%, до спеціальних шкіл – 50%, до закладів соціального захисту – 2%.

Заклад проводить активну роботу у створенні позитивного іміджу, популяризації науково-практичних напрацювань. Відтак, на базі дошкільного відділення спеціальної школи проводяться науково-практичні конференції, семінари-практикуми всеукраїнського та міжнародного рівнів за участі науковців Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної Академії педагогічних наук України, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Донбаського державного педагогічного університету.

Очікуваними результатами поліпшення управлінської діяльності дошкільного відділення є:

Для адміністрації:

- підвищення ефективності управління;
- активізація та удосконалення роботи всіх структур закладу;
- створення позитивного іміджу закладу.

Для педагогів:

- підвищення рівня професійної майстерності;
- сучасне матеріально-технічне забезпечення;
- комфортні умови для професійної діяльності.

Для вихованців:

- отримання якісної дошкільної освіти;
- соціально-психологічний супровід;
- психологічна та медична реабілітація;
- формування життєвих компетенцій та навичок.

Для батьків:

- отримання психолого-педагогічної допомоги;
- консультування з питань навчання та виховання дітей;
- підвищення рівня та шляхів інформованості батьків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки вищесказаного зазначимо, що формування соціальних та життєвих компетентностей у дітей дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку є важливим напрямом їхнього навчання, виховання та розвитку, основою гармонійного розвитку особистості. Реалізація успішного навчання потребує забезпечення якісного управління освітнього процесу в умовах спеціального закладу освіти (дошкільного відділення), дотримання нормативно-правових вимог та методичних рекомендацій, забезпечення сучасного корекційно-розвивального середовища, реалізації сучасних традиційних та нетрадиційних методів та технологій, прийомів ефективної взаємодії усіх учасників процесу. Висвітлення та популяризація успішного науково-практичного досвіду комунального закладу освіти «Спеціальна школа «ШАНС» Дніпропетровської обласної ради» сприятиме підвищенню якості дошкільної освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, впровадженню

інноваційних технологій та сучасних практик навчання в умовах як спеціального, так і інклюзивного навчання. Актуальним є подальше удосконалення навчально-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти дітей з різним ступенем порушення інтелектуального розвитку, розроблення методичних рекомендації для педагогів та батьків дітей з особливими освітніми потребами.

*Освіта, яка не вчить жити успішно у сучасному світі,
не має ніякої цінності.... Ми повинні збагатити цю
здатність знаннями та навичками, які допомогли б
нам її реалізувати найбільш ефективно.*

Роберт Кіосакі

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (2021). Київ,. 38 с.
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20Okomponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Бех І. Д. (2018). Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ-Чернівці: Букрек.
3. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020). Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В. Б., (с.44).
4. Кривошея С. П. (2018). Досвід і проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. *Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів* (с.382). Дніпро: Інновація.
5. Чеботарьова О.В. (2018). Організація корекційно-розвивального простору в системі освіти дітей з інтелектуальними порушеннями. *Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів* (с.382). Дніпро: Інновація.

REFERENCES

1. The basic component of preschool education (2021). Kiev,. (p.38).
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20Okomponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (in Ukrainian).
2. Beh I. D. (2018). Personality on the way to spiritual values: a monograph. Kyiv-Chernivtsi: Bookrek (in Ukrainian).

3. The concept of education of children of early and preschool age (2020). National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv: FOP Ferenets VB, (p.44). (in Ukrainian).

4 Krivosheya S. P. (2018). Experience and problems of socialization of children with special educational needs. Social and life practice of children with intellectual disabilities in educational and rehabilitation centers (p.382). Dnipro: Innovation,. (in Ukrainian).

5. Chebotaryova O. V. (2018). Organization of correctional and developmental space in the education system of children with intellectual disabilities. Social and life practice of children with intellectual disabilities in educational and rehabilitation centers (p.382). Dnipro: Innovation, (in Ukrainian).